

УДК 338.46.161

Наталія Завісена

Nataliya Zavizena

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МІСТА НА ПРИКЛАДІ КИЇВСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ**CITY COMPETITIVENESS BY THE EXAMPLE OF KYIV AGGLOMERATION**

У статті розкрито поняття міської агломерації. Розглянуто управління розвитком міста та забезпечення його конкурентоспроможності на прикладі київської агломерації. Наведено економічний аналіз суттєвих факторів конкурентоспроможності міста. Представлено структуру доходів бюджету міста Київ у 2012 році, зміну надходжень до загального фонду бюджету, його ВРП.

Ключові слова: агломерація, конкурентоспроможність, розвиток міста, валовий регіональний продукт, бюджет міста, міське управління.

В статье раскрыто понятие городской агломерации. Рассмотрено управление развитием города и обеспечение его конкурентоспособности на примере киевской агломерации. Приведен экономический анализ существенных факторов конкурентоспособности города. Представлена структура доходов бюджета города Киев в 2012 году, изменение поступлений в общий фонд бюджета, его ВРП.

Ключевые слова: агломерация, конкурентоспособность, развитие города, валовой региональный продукт, бюджет города, городское управление.

In the article the concept of urban agglomeration is developed. Urban development management and its competitiveness by the example of Kiev agglomeration are considered. Economic analysis of essential factors of the city competitiveness is given. The structure of budget revenues of Kiev city in 2012, the change of revenues in general budget fund, gross regional product of Kiev are presented.

Keywords: agglomeration, competitiveness, city development, gross regional product, city budget, urban management.

Постановка проблеми. Проблематика формування соціально-орієнтованого міського управління на базі економічних можливостей з урахуванням проблем та перспектив розвитку для забезпечення конкурентоспроможності та підвищення якості життя громадян є досить актуальною на сьогоднішній день. Оскільки органи місцевого управління знаходяться найближче до потреб і проблем громадян, а економічний потенціал виступає засобом забезпечення цих елементів, ця тема є досить актуальною. Актуальність також підкреслюється рядом проблем, які є спільними для більшості міст України та світу, але на сьогодні є не вирішеними. До таких проблем можна віднести:

- транспортну систему та застарілість інженерної інфраструктури;
- забезпеченість освітніми закладами та закладами охорони здоров'я і відповідно питання якості надання відповідних послуг;
- якість надання послуг органами муніципального управління;
- формування на основі великих мегаполісів агломераційних об'єднань та елементів забезпечення їх ефективного функціонування тощо.

Метою статті є розгляд стану та розробка пропозицій щодо управління розвитком міста та забезпечення його конкурентоспроможності на прикладі київської агломерації.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Інформаційною базою дослідження виступали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, насамперед таких, як: Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко, П. Ткачук, О. Д. Лазор, В. В. Дідик, Т. В. Балик, О. Говард, І. Парасюк, Т. А. Кравченко, З. В. Герасимчук, О. В. Серета, М. Фуджита, Ж.-Ф. Тісс та інші. Такі науковці, як: П. Ткачук, О. Лазор, досліджуючи феномен міста, характеризують його як «адміністративний, економічний та науково-культурний центр» [17, с. 150; 15, с. 237]. Серед атрибутивних складових поняття міста М. Лесечко, зокрема, виділяє його «спеціальний статус» [15, с. 276]. При цьому згідно з Конституцією України спеціальний статус мають лише міста Київ та Севастополь [1]. Проте основною специфічною ознакою міста прийнято вважати його системні властивості. За визначенням Б. Хорева, місто – це «найбільш компактний, спаяний воєдино, органічно цілісний організм, який належить до значних за розмірами інтегральних територіальних суспільних систем» [19, с. 91]. Багато науковців однозначно класифікують місто як «велику систему, що складається із підсистем та взаємозв'язків між ними» [15, с. 141]. Серед принципів ознак міста часто виділяють також велику густоту населення та неаграрну специфіку його зайнятості [17, с. 143; 15; 12].

Питання оцінки конкурентного середовища, забезпечення конкурентоспроможності регіону є предметом дослідження багатьох науковців світу. Серед вітчизняних дослідників – це І. М. Вахович [10], З. В. Герасимчук [11], Л. Л. Ковальська [14], Т. В. Федак [18], в працях яких досліджено теоретико-методичні основи формування конкурентного середовища, визначено фактори, які впливають на рівень конкурентоспроможності регіону, розглянуто питання, пов'язані з формуванням конкурентних переваг регіону як необхідного елемента забезпечення його конкурентоспроможності. Регіон авторами розглядається в межах адміністративної області чи економічного району.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, говорячи про територію будь-якого міста, ми говоримо про головних учасників соціально-економічних процесів міста: місцева громада, об'єкти підприємницької діяльності та регіональні органи влади. На території міста зосереджено більше 6 % виробничих і невиробничих фондів України. Обсяг валової доданої вартості, створеної в галузях економіки міста, в розрахунку на душу населення перевищує середній по Україні в два рази, а його частка в загальнодержавному обсязі становить 10,7 %. За основними показниками економічного зростання Київ випереджає інші регіони держави.

У 2012 році до бюджету міста Київ надійшло 20,01 млрд. грн., з яких надходження до загального фонду становили 9,69 млрд. грн., до спеціального фонду – 1,58 млрд. грн., трансферти з державного бюджету – 8,74 млрд. грн., що зображено на рис. 1. Порівняно з 2011 роком надходження збільшилися на 6,6 млрд. грн. (1,5 разу) [8].

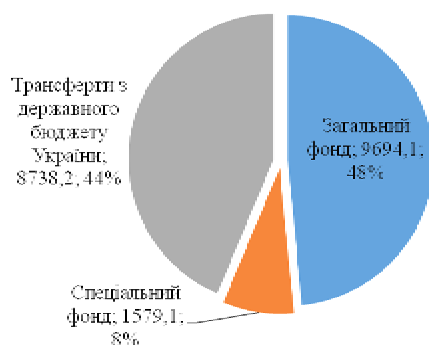

Рис. 1. Структура доходів бюджету міста Київ у 2012 році (млн. грн.) [7]

Тепер необхідно розглянути структуру надходжень до загального фонду бюджету міста Київ, яка зображена на рис. 2.

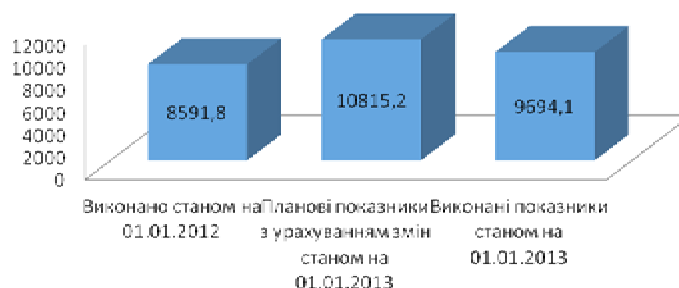

Рис. 2. Зміна надходжень до загального фонду бюджету міста Київ за 2011-2012 роки (млн. грн.) [7; 8]

Основними бюджетоутворюючими джерелами загального фонду бюджету міста Київ є податок на доходи фізичних осіб та плата за землю, які в структурі становлять 72,4 і 22,2 % відповідно [7].

У 2012 році до бюджету міста Київ надійшло 7,026 млрд. грн. податку на доходи фізичних осіб (або 97 % до плану).

Порівняно з 2011 роком надходження збільшилися на 860,6 млн. грн. (+14 %). В цілому по Україні приріст надходжень з податку на доходи фізичних осіб становив 112,9 %.

У 2012 році до бюджету міста надійшло 2,152 млрд. грн. плати за землю (або 72,1 % до плану). Порівняно з 2011 роком надходження збільшилися на 237 млн. грн., або 12,4 % [7]. При цьому, без урахування надходжень від комунальних підприємств міста, які сплатили цей податок за рахунок коштів бюджету міста, надходження зменшилися на 269,7 млн. грн. Також варто зазначити, що над-

ходження від орендної плати за землю у 2012 році збільшилися лише на 6 %. У 2012 році було укладено лише 199 нових договорів оренди [12].

У 2012 році до бюджету міста Київ надійшло 86,96 млн. грн. податку на прибуток підприємств комунальної власності. Надходження за цим джерелом свідчать про ефективність роботи комунального сектора.

У минулому році продовжились негативні тенденції по зменшенню надходжень до бюджету міста Київ від орендної плати за користування майном, яке перебуває в комунальній власності.

Місцевих податків і зборів до загального фонду у 2012 році надійшло 99,8 млн. грн., або 103,3 % до плану. Проте не забезпечено виконання планових показників з надходжень збору за місця паркування транспортних засобів на 3,2 млн. грн. (план – 30,0 млн. грн., факт – 26,8 млн. грн.).

Також залишається проблемним питання погашення податкового боргу. Так, станом на 1 січня 2013 року, податковий борг становив майже 2,6 млрд. грн., в тому числі по податку на доходи фізичних осіб – 85,3 млн. грн. та по платі на землю – 225,5 млн. грн. Порівняно з минулим роком заборгованість в цілому по місту Київ зменшилась на 1,7 млрд. грн., у тому числі ПДФО – на 38,5 млн. грн., та по платі на землю – лише на 3,1 млн. грн.

Проте по деяких районах за 2012 рік відбулося збільшення податкового боргу по ПДФО та по оплаті на землю.

По ПДФО відбулося збільшення боргу по: Подільському, Дарницькому, Печерському та Дніпровському районах.

По платі за землю борг збільшився по Соломянському, Печерському, Шевченківському, Подільському та Дніпровському районах [20].

За 2012 рік до спеціального фонду бюджету міста Київ надійшло 5,1 млрд. грн., в т. ч. власних доходів – 1,6 млрд. грн. та субвенцій з державного бюджету – 3,5 млрд. грн., що становить 92,7 % до плану. Загальну структуру надходжень зображено на рис. 3.

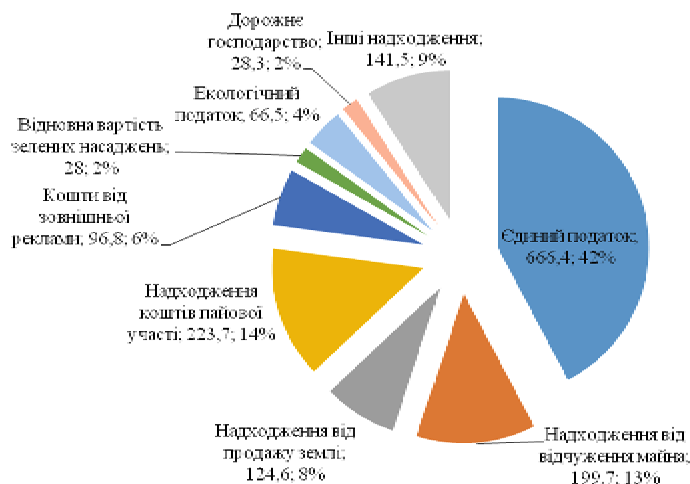

Рис. 3. Структура надходжень до спеціального фонду бюджету міста Київ у 2012 році (млн. грн.) [7]

У структурі спеціального фонду бюджету міста Київ 79,4 % становлять надходження до бюджету розвитку, який формується за рахунок надходжень від продажу землі, відчуження майна комунальної власності, єдиного податку, коштів пайової участі у розвитку інфраструктури.

Єдиного податку у 2012 році надійшло 666,4 млн. грн. і надходження збільшилися у 2,8 рази, чому сприяло внесення змін до Податкового кодексу України в частині визначення груп платників, які застосовують спрощену систему оподаткування та диференціації відповідних ставок [20; 9].

Від продажу земельних ділянок до бюджету розвитку надійшло лише 124,6 млн. грн., або 33,6 % до плану. Надходження від відчуження майна становили 199,7 млн. грн., або 70,5 % до плану. Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури у 2012 році становили 223,7 млн. грн., або 113,7 % до плану [7; 12].

За цих умов зростання ВРП у 2012 році було на рівні 4,0 % до 263,0 млрд. грн., ВДВ – на рівні 3,6 % до 254,0 млрд. грн. (у розрахунку на одну особу – 92,8 та 89,6 тис. грн. відповідно), динаміка за три роки відображена в табл. 1.

Основними цілями розвитку м. Київ у 2013 році є підвищення конкурентоспроможності міста, удосконалення механізмів управління ресурсами міста, забезпечення належного функціонування ін-

женерно-транспортної інфраструктури, доступності широкого спектра соціальних послуг, дотримання високих екологічних стандартів та створення умов для стійкого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі.

Таблиця 1

Валовий регіональний продукт міста Київ за 2010 – 2012 роки

Найменування показника	Одиниці виміру	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Валовий регіональний продукт – ВРП	млрд. грн.	196,6	230,0	263,0
У розрахунку на одну особу	тис. грн.	70,4	81,9	92,8
Частка регіону у загальному обсязі ВВП по країні	%	18,2	18,5	18,4
Індекс фізичного обсягу ВРП, у цінах попереднього року	%	101,4	104,0	103,6
Валова додана вартість – ВДВ	млрд. грн.	189,2	223,0	254,0
У розрахунку на одну особу	тис. грн.	67,8	79,5	89,6
Індекс фізичного обсягу ВДВ, у цінах попереднього року	%	100,6	104,5	103,6
Питома вага ВДВ по м. Київ в загальному обсязі по Україні	%	18,9	19,1	19,0

Джерело: [12]

Програма економічного і соціального розвитку м. Київ на 2013 рік розроблена відповідно до вимог Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3], «Про місцеві державні адміністрації» [4], «Про столицю України – місто-герой Київ» [2], «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [4], Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, Стратегії розвитку міста Київ до 2025 року та інших комплексних і галузевих загальнодержавних та міських цільових програм.

В основу Програми покладено ключові положення Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [5], щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір» [6], Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» та Декларації цілей і завдань бюджету на 2013 рік (Бюджетної декларації).

Висновки. Аналізуючи соціально-економічне становище Києва, можна зробити висновки, що порівняно з більшістю українських міст, Київ за своїми основними показниками як економічного добробуту (ВРП на душу населення), так і комфорту життя (індекс якості життя та ІРЛП) фактично переважає всі міста України.

Місто Київ має ряд проблем, які потребують невідкладного вирішення та реагування органів муніципальної влади на місцях, що потребує вдосконалення як системи управління, так і системи реорганізації відповідно до сфер розвитку міста.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
2. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 № 586-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97>.
4. Закон УРСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 07.12.1990 № 533-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/533-12>.
5. Модернізація України – наш стратегічний вибір : щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2011.
6. Генеральний план міста Києва на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Київської міської державної адміністрації від 16.03.1998 № 542 та рішенням Київської міської Ради від 23.12.99 № 171/673 «Про організацію робіт з розробки Генерального плану міста на новий розрахунковий період». – 2001. – С. 67.
7. Рішення Київської міської ради «Про бюджет міста Києва на 2011 рік» від 30 грудня 2010 року № 573/5385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/BA9C2A7BC2AF0579C225781F006DECD1?OpenDocument
8. Рішення Київської міської ради «Про ухвалення стратегії розвитку міста Києва до 2025 року» від 15 грудня 2012 року № 824/7060 [Електронний ресурс]. – Київ, 2012. – С. 92. – Режим доступу : <http://kievcity.gov.ua>.
9. Бабаєв В. М. Інкорпоративна кадрова політика як чинник оновлення муніципальної управлінської еліти / В. М. Бабаєв // Управління сучасним містом. – К., 2002. – № 3, 7–9 (7). – С. 152–155.
10. Велихов Л. А. Основы городского хозяйства : в 2 ч. / Л. А. Велихов. – Ч. 1. Общее учение о городе, его управлении, финансах и методах хозяйства. – М.-Л. : ГИЗ, 2008. – 467 с.

11. Дідик В. В. Планування міст: навч. посіб. / В. В. Дідик, А. П. Павлів. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2003. – 412 с.
12. За звітами структурних підрозділів КМДА.
13. Занадворов В. С. Теория экономики города / В. С. Занадворов, И. П. Ильина – М. : ГУ ВШЭ, 1999. – С. 175.
14. Кравченко Т. А. Світові тенденції розвитку міст і зарубіжний досвід вирішення проблем міського соціально-економічного розвитку // Держава та регіони : наук.-вироб. журнал. – 2011. – № 4. – С. 135–141. – (Серія : Державне управління).
15. Лесечко М. Д. Основи системного підходу: теорія, методологія, практика / М. Д. Лесечко. – Л. : ЛРШУ УАДУ, 2002. – 300 с.
16. Національна економіка : тексти лекцій / [О. П. Тищенко, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.] ; за ред. А. Г. Савченка. – К. : КНЕУ, 2007. – 464 с.
17. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти : [монографія] / В. М. Бабаєв ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 307 с.
18. Хорев Б. С. Территориальная организация общества (актуальные проблемы регионального управления и планирования в СССР) / Б. С. Хорев. – М. : Мысль, 1981. – 320 с.
19. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти / Ю. П. Шаров. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.
20. Офіційний сайт державної служби статистики міста Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gorstat.kiev.ua/>.

References

1. The Law of Ukraine «About the promotion of regional development» from 08.09.2005 № 2850-IV. [Internet]. Available from: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>>.
2. The Law of Ukraine «About local state administrations» from 09.04.1999 № 586-XIV. [Internet]. Available from: <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/586-14>>.
3. The Law of Ukraine «About local self-government in Ukraine» from 21.05.1997 № 280/97-VR. [Internet]. Available from: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97>>.
4. The Law of USSR «About local Councils of people's deputies and local and regional self-government» from 07.12.1990 № 533 -XII. [Internet]. Available from: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/533-12>>.
5. Modernization of Ukraine is our strategic choice: Annual message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine (2011). Kyiv: NISD.
6. General Plan of Kyiv until 2020 approved by Kyiv city state administration from 16.03.98 № 542 and the decision of Kyiv city council from 23.12.99 № 171/ 673 «About the organization of works to develop city master plan for new rated period» (2001), p. 67.
7. The decision of Kyiv city council «About Kyiv city budget for 2011» dated December 30, 2010 № 573/ 5385. [Internet]. Available from: <http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/BA9C2A7BC2AF0579C225781F006DECD1?OpenDocument>.
8. The decision of Kyiv city council «About approval of Kyiv development strategy upto 2025» from December 15, 2012 № 824/7060. Kyiv, p. 92. [Internet]. Available from: <<http://kievcity.gov.ua>>.
9. Babaev, V. M. (2002) Incorporative personnel policy as a factor of updating of municipal administrative elite. *Upravlinnyya suchasnym mistom*, 3, 7-9 (7). Kyiv, pp. 152–155.
10. Velikhov, L. A. (2008) Fundamentals of urban economy: In 2 parts. Part 1. General doctrine of a city, its management, finances and methods of economy. M.-L.: GYZ, 467 p.
11. Didyk, V. V. and Pavliv, A. P. (2003) Urban planning. L'viv: Vyd-vo of Nats. un-tu «L'vivs'ka politekhnik», 412 p.
12. According to the reports of KCSA departments.
13. Zanaadvorov, V. S. and Ilyina, I. P. (1999) The theory of city's economy. Moscow: GU VShE, p. 175.
14. Kravchenko, T. A. (2011) Global trends in urban development and international experience of problems solution of urban social and economic development. *Derzhava ta regiony. Series: Public administration*, (4). pp. 135–141.
15. Lesechko, M. D. (2002) Principles of system approach: theory, methodology, practice. L.: LRShehU UADU, 300 p.
16. Tishchenko, A. P., Nikiforov, A. E., Kutsenko, T. F. et al. (2007) National economy. Kyiv: KNEU, 464 p.
17. Babaev, V. M. (2010) Large city management: theoretical and applied aspects. Kharkiv: KhNACM, 307 p.
18. Khorev, B. S. (1981) Territorial organization of society (actual problems of regional management and planning in the USSR). Moscow: Mysl, 320 p.
19. Sharov, Y. P. (2001) Strategic planning in municipal management: conceptual aspects. Kyiv: Vyd-vo UADU, 302 p.
20. Official site of Kyiv state statistics service. [Internet]. Available from: <<http://www.gorstat.kiev.ua/>>.

Відомості про автора

Н. Завізна, доктор економічних наук, провідний науковий співробітник відділу державної інвестиційної політики й інноваційного розвитку, науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку й торгівлі України.